

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Факультет № 6
Кафедра соціології та психології**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Психологічне консультування»
обов'язкових компонент освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
053 Психологія (практична психологія)**

(для денної та заочної форми навчання)

Тема 2: Цілі, завдання та етика психологічного консультування

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 30.08.2023

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол № 7 от 25.08.2023

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол № 7 від 29.08.2023

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології
Протокол № 8 від 15.08.2023

Розробник:

Доцент кафедри соціології та психології, канд. психол.наук, доцент Чепіга Л.П.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри практичної психології Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, менеджменту та освіти дорослих Української інженерно-педагогічної академії, канд. психол. наук, доцент Казарова А.М.
2. Професор кафедри соціології і психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор соціологічних наук, професор Нечітайло І. С.

(Презентація 1)

ЛЕКЦІЯ 2

**ЦІЛІ, ЗАВДАННЯ ТА ЕТИКА ПСИХОЛОГІЧНОГО
КОНСУЛЬТУВАННЯ**

Навчальні питання:

1. Цілі та завдання психологічного консультування.
2. Етичні принципи психологічного консультування.
3. Професійна підготовка психолога-консультанта

Література:

Основна література:

1. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: Навчальний посібник. -К.: Четверта хвиля, 2018. - 256 с.
2. Васьківська С.В. П'ять вимірів психологічного консультування: навчальний посібник. - Київ, Ніка-центр, 2019. - 400 с.
3. Гендер у психологічних та соціологічних дослідженнях : навч. посіб. / Л.О. Шевченко, Ю.В. Кобікова, І.В. Ламаш та ін.; [Міжнар. благод. фонд "СНІД Фонд Схід-Захід", Харк. нац. ун-т внутр. справ]. - Київ : [б.в.], 2015. - 148 с.
4. Консультативна психологія: підручник / І.С.Булах, В.У.Кузьменко, Е.О.Помиткін [та ін.] : – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. - 482 с.
5. Хомич Г. О., Ткач Р. М. Основи психологічного консультування: навч. посіб. К.: МАУП, 2004
6. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція : навч. посіб. / І. М. Цимбалюк. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Професіонал, 2007. – 544 с.

Допоміжна література:

7. Кулакевич Т.В. Технології психологічного консультування: «Сімейне консультування»: Курс лекцій. / Кулакевич Т.В. – К.: КиМУ, 2017.
8. Опанасенко Л.А. Основи психологічного консультування: у схемах і таблицях / Л.А. Опанасенко – Миколаїв : Іліон, 2019.
9. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія професійної комунікації: навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Чернівці : Книги-XXI, 2010.
10. Основи психоконсультування: навч. посіб. / упоряд. і ред. Т. Л. Надвинична. – Тернопіль: ТНЕУ, 2019. – 200 с
11. Рябко Ю. В. Техніки і моделі психологічного консультування: навчальний посібник. / Рябко Ю. В. - Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2013.
12. Сергієнко Н.П. Основи психологічної практики: Курс лекцій. – Х.: НУЦЗУ, 2011.
13. Словник-довідник психолога-консультанта / Н. В. Гаркавенко, Я. В. Чаплак, С. К. Шандрук, І. І. Солійчук. Чернівці, 2010.

14. Чепелева, Н. І. Поєднання індивідуальної та сімейної психотерапії у роботі з родинами
15. Шевченко Л. О. Чепіга Л. П. Практична психологія : навч. Посібник Харків : Константа, 2018. - 191 с.

1. Цілі та завдання психологічного консультування.

(Презентація 2) "Консультування - це сукупність процедур, спрямованих на допомогу людині у вирішенні проблем і прийнятті рішень щодо професійної кар'єри, шлюбу, сім'ї, вдосконалення особистості і міжособистісних відносин". Існує також і дещо ширше визначення консультування: "Консультування - це професійне ставлення кваліфікованого консультанта до клієнта, яке зазвичай представляється як "особистість-особистість", хоча іноді в ньому беруть участь більше двох осіб. Мета консультування - допомогти клієнтам зрозуміти, що відбувається в їхньому життєвому просторі та осмислено досягти поставленої мети на основі усвідомленого вибору при вирішенні проблем емоційного і міжособистісного характеру".

(Презентація 3) Є багато подібних визначень психологічного консультування, і всі вони включають кілька основних положень:

1. Консультування допомагає людині вибирати і діяти на власний розсуд.
2. Консультування допомагає навчатися новій поведінці.
3. Консультування сприяє розвитку особистості.
4. У консультуванні акцентується відповідальність клієнта, тобто визнається, що клієнт – це незалежний, відповідальний індивід, здатний у відповідних обставинах приймати самостійні рішення, а консультант створює умови, які заохочують волюву поведінку клієнта.

5. Серцевиною консультування є "консультативна взаємодія" між клієнтом і консультантом, заснована на філософії "клієнт-центрованої" терапії.

Основоположник клієнт-центрованої терапії відомий американський психотерапевт С. Rogers виділив три основних принципи "клієнт-центрованої" терапії:

- кожна особистість є безумовною цінністю і заслуговує на повагу;
- кожна особистість може бути відповідальною за себе;
- кожна особистість має право вибирати цінності і цілі, приймати самостійні рішення.

Таким чином, визначення психологічного консультування охоплюють базові установки консультанта щодо людини взагалі і клієнта зокрема. Консультант приймає клієнта як унікального, автономного індивіда, за яким визнається і поважається право вільного вибору, самовизначення, право жити власним життям. Тим більше важливо визнати, що будь-які навіювання або тиск заважають клієнтові прийняти відповідальність на себе і правильно вирішувати свої проблеми.

Питання визначення цілей консультування не є простим, оскільки залежить від потреб клієнтів, що звертаються за психологічною допомогою, і

теоретичної орієнтації самого консультанта. Однак, перш ніж ознайомитися з різноманіттям цілей консультування, сформулюємо кілька універсальних цілей, які в більшій чи меншій мірі згадуються теоретиками різних шкіл:

(Презентація 4) Цілі психологічного консультування:

1. Сприяти зміні поведінки, щоб клієнт міг жити продуктивніше, відчувати вдовolenість життям, незважаючи на неминучі соціальні обмеження.
2. Розвивати навички подолання труднощів при зіткненні з новими життєвими обставинами та вимогами.
3. Забезпечити ефективне прийняття життєво важливих рішень.
4. Розвивати вміння зав'язувати та підтримувати міжособистісні відносини.
5. Полегшити реалізацію та підвищити потенціал особистості.

Незважаючи на деяку спільність цілей психологічного консультування, основні психологічні школи все-таки значно розходяться в їх розумінні.

(Презентація 5) Сучасні уявлення про цілі консультування в основних психологічних школах.

Напрямок	Цілі консультування
Психоаналіз	Перевести до свідомості витиснутий до несвідомого матеріал; допомогти клієнту відтворити ранній досвід та проаналізувати витиснуті конфлікти; реконструювати базисну особистість.
Адлеріанський напрям	Трансформувати цілі життя клієнта; допомогти йому сформувати соціально значущі цілі та скорегувати помилкову мотивацію через набуття почуття рівності з іншими людьми.
Терапія поведінки	Виправити неадекватну поведінку та навчити ефективній поведінці.
Рационально-емоційна терапія (А. Елліс)	Усунути «самознищуючий» підхід клієнта до життя та допомогти сформувати толерантний і раціональний підхід; навчити застосуванню наукового методу при вирішенні поведінкових та емоційних проблем.
Орієнтована на клієнта терапія	Створити сприятливий клімат консультування, відповідний для самодослідження та розпізнання факторів, заважаючих розвитку особистості; заохочувати готовність клієнта до набуття досвіду, впевненості у собі.
Екзистенціальна терапія	Допомогти клієнту усвідомити особисту свободу та власні можливості; спонукати до прийняття відповідальності за те, що відбувається з ним; ідентифікувати блокуючі свободу фактори.

Так чи має все-таки сенс говорити про певні універсальні цілі консультування, коли ми можемо допомагати клієнту і в прагненні до свободи, і в подоланні емоційних стресів, і в навчанні адаптивній поведінці, і в пошуку повноцінного самовираження? Можлива така відповідь на питання: цілі психологічного консультування складають континуум, на одному полюсі якого - загальні, глобальні, перспективні цілі, а на іншому - специфічні, конкретні, короткострокові цілі.

Цілі консультування не обов'язково знаходяться в протиріччі - просто в психологічних школах, орієнтованих на перебудову особистості, акцентуються перспективні цілі, а у школах, орієнтованих на зміну поведінки, велике значення надається конкретним цілям. У теперішній час у світі поширюється еклектичне консультування, тобто інтегруюче кращі риси різних шкіл.

(Презентація 6) Досягнення цілей консультування здійснюється через реалізацію **завдань консультування**. Альошина Ю.Є. визначає наступні завдання психолога-консультанта:

- допомогти клієнту подивитися на свої життєві проблеми та складності під іншим кутом зору;
- продемонструвати та обміркувати ті сторони взаємовідносин, котрі, являючись джерелом труднощів, зазвичай не усвідомлюються та не контролюються клієнтом;
- допомогти клієнту змінити ставлення як до інших людей, так і до різноманітних форм взаємодії з ними.
- надати можливість ширше поглянути на ситуацію, інакше оцінити свою роль в ній;
- перевести суть скарги клієнта з інших на себе, оскільки тільки якщо людина відчуває свою відповідальність за те, що відбувається, вона буде дійсно намагатися змінити свою ситуацію, в іншому випадку – буде лише очікувати змін з боку оточуючих;
- допомогти клієнту у відповідності з цим новим баченням змінити своє ставлення до того, що відбувається, та свою поведінку.

Цілі та завдання консультування можна визначити по-різному – в залежності від того підходу до консультування, роботі в рамках якого ми віддаємо перевагу.

Альошина Ю. Є. основну ціль психологічного консультування визначає як надання психологічної допомоги, тобто розмова з психологом повинна допомогти людині у вирішенні її проблем та налагодженні взаємовідносин з оточуючими. Стосовно цієї цілі висувуються наступні завдання:

1. Вислухування клієнта, в наслідку чого повинно розширитися його уявлення про себе та свою ситуацію, мають виникнути підстави для роздумів.
2. Полегшення емоційного стану клієнта, тобто завдяки роботі психолога-

консультанта клієнту повинно стати краще.

3. Прийняття клієнтом відповідальності за те, що з ним відбувається. Мається на увазі, що під час консультації фокус скарги повинен бути переведений на нього самого, людина повинна відчути свою відповідальність за те, що з нею відбувається, тільки в цьому випадку вона буде дійсно намагатися змінити свою ситуацію, в іншому випадку буде лише очікувати змін з боку оточуючих. Програма - мінімум – продемонструвати клієнту, що він сам, хоч би частково, сприяє тому, що його проблеми та відносини з людьми мають такий складний та негативний характер.
4. Допомога психолога в визначенні того, що і як можна змінити в ситуації.

Розглянемо, як вирішується питання про **цілі та завдання психологічного консультування** в інших підходах, вироблених у межах вітчизняної психологічної традиції.

Абрамова Г. С. визначає ціль психологічного консультування як формування культурно-продуктивної особистості клієнта, щоб людина володіла відчуттям перспективи, діяла свідомо, була здатна розробляти різноманітні стратегії поведінки та аналізувати ситуацію з різних точок зору.

У зв'язку з цим головною задачею психолога-консультанта Г.С. Абрамова бачить у тому, щоб створити для нормального, психічно здорового клієнта умови, в котрих він почав би створювати усвідомлені нешаблонні способи дії, котрі дозволили б йому діяти у відповідності з можливостями культури.

На близьких позиціях знаходиться Кочюнас Р. Ціллю психологічного консультування, з його точки зору, є поява у клієнта рис зрілої особистості. Першочергове завдання тут – поява рис зрілої особистості у самого психолога-консультанта.

Обозов Н.Н. ціль психолога в консультуванні вбачав в тому, щоб прояснити клієнтові причини та наслідки життєвих ситуацій. Завданням є ознайомлення клієнта з психологічною інформацією, яка має відношення до його проблем. Це завдання породжує ще одне – вивчення індивідуально-психологічних особливостей клієнта, щоб, виходячи з них, правильно доводити цю інформацію, враховувати, що і в якій формі людина готова сприйняти. У зв'язку з цим Обозов Н.Н. заклав основи типології клієнтів, намітив адекватні способи поведінки психологів-консультантів по відношенню до різних типів клієнтів.

Флоренська Т. А. свій підхід до психологічного консультування називає духовно орієнтованим підходом. В якості основної задачі вона називає задачу допомогти клієнту усвідомити реальність свого «Духовного Я». В структурі особистості Т.А. Флоренська виділяє:

1. «Емпіричне буденне Я» - зосередження набутих під час життя особистістю рис.

2. «Духовне Я» - певний вроджений голос сумління, зосередження моральної та творчої інтуїції, підказуюче людині, що і як, яким чином необхідно виконувати, що морально, естетично, а що ні.

З точки зору Т.А. Флоренської, вищі прояви кохання, готовність до самопожертви, здатність подолання інстинкту самозбереження заради вищого сенсу – прояви «духовного Я» людини.

Капустін С. А. основну ціль психологічного консультування бачить у зруйнуванні полярності оцінної позиції. Оцінна позиція - упереджене ставлення людини до свого життя, яке задає її цільову спрямованість, суб'єктивну значущість реалізації для самої людини тих або інших життєвих цілей. Полярність оцінної позиції означає, що людина визнає для себе реалізацію тільки якихось одних життєвих вимог і знецінює реалізацію протилежних.

Полярність оцінної позиції найчастіше буває нав'язана людині її соціальним оточенням, вона не є результатом її вільного самовизначення. При цьому людина відмовляється від вільного самовизначення в житті, свідомо відкидає опозиційні по відношенню до оцінної позиції вимоги життя.

Горностаї П.П. та Васьковська С.В. визначають свій підхід до психологічного консультування як проблемний. Мету роботи психолога-консультанта вони бачать у вирішенні клієнтом своїх психологічних проблем. Акцент тут робиться на слові «проблеми». Проблеми ставляться в центр роботи і розглядаються не як перешкода, а як рушійні сили розвитку особи клієнта. Людина, що має психологічні труднощі, переважно концентрує свої зусилля в площині емоційно-насичених образів і переживань. Вона відчуває дискомфорт і прагне від нього позбавитися. Вона часто далека від думок про те, що, можливо, в тому, що вона зіткнулася з проблемою, є позитивний для неї сенс. Завдання психолога полягає в тому, щоб допомогти клієнтові знайти цей сенс. Звертається увага на те, що в результаті подолання проблем людина збагачує свій досвід, гармонізує своє життя.

Мастеров Б.М. свій підхід до психологічного консультування називає реконструктивним. Першочерговим завданням психолога-консультанта в рамках цього підходу є реконструкція в ситуації «тут і тепер» частини суб'єктивної картини світу клієнта, що має відношення до його проблеми. Наступним завданням психолога-консультанта є звернення уваги клієнта на аспекти його суб'єктивної картини миру і досвіду, які він раніше не помічав, не аналізував, не розглядав. Це допомагає клієнтові отримати новий досвід в реконструйованій реальності, що можна визначити в рамках даного підходу як мета консультування.

За Меновщikovим В.Ю. мета психологічного консультування визначається як адаптація до життя за рахунок активації життєвих ресурсів. Психологічне консультування він визначає як рішення задачі, орієнтованої на мислення. Люди рідко сприймають свої ускладнення як завдання, орієнтоване на мислення. Потреба в мисленні виникає, коли в ході життя перед людиною встає нова мета, нові обставини і умови діяльності, а старі засоби і способи

діяльності недостатні для їх досягнення. За допомогою розумової діяльності, що бере початок в проблемній ситуації, вдається створити нові способи, засоби досягнення цілей і задоволення потреб. Саме у проблемних ситуаціях виникає потреба в консультуванні. Такий підхід до психологічного консультування висуває завдання оволодіння спеціальними знаннями по психології мислення, навиками активізації мислення. Етапи психологічного консультування в рамках цього підходу збігаються з етапами розумового процесу.

Незалежно від наведених концептуальних орієнтацій можна виділити основні цілі та завдання психоконсультування:

- 1) емоційна підтримка та увага до переживань клієнта;
- 2) розширення свідомості та підвищення психологічної компетентності;
- 3) зміна відношення клієнта до проблеми (від «глухого кута» до «вибору рішення»);
- 4) підвищення стресової та кризової толерантності;
- 5) розвиток реалістичності та плюралістичності світосприйняття;
- 6) підвищення відповідальності клієнта та вироблення готовності до творчого освоєння світу

***(Презентація 7)* 2. Етичні принципи психологічного консультування.**

У багатьох професіях існують свої принципи та вимоги, реалізація яких є обов'язковою для фахівців. Так, у ряді країн світу існують етичні кодекси психолога, що визначають діяльність професіонала. Варто пам'ятати, що певні принципи поведінки психолога-консультанта і їх дотримання не лише забезпечує етичність професійної діяльності, а і є запорукою успішності психологічного впливу.

1.Доброзичливе і безоцінне ставлення до клієнта. Безоцінність припускає уважний нейтралітет і спокійне ставлення до фактів, що повідомляються. За цим формулюванням криється цілий комплекс принципів професійної поведінки, спрямованих на те, щоб під час прийому клієнт почував себе спокійно та комфортно. Доброзичливе ставлення передбачає не просто відповідність загальноприйнятим нормам поведінки, а й уміння уважно слухати, надавати необхідну психологічну підтримку, не засуджувати, а намагатися зрозуміти та допомогти кожному, хто звертається за допомогою.

2.Орієнтація на норми та цінності клієнта. Важливо визначити, що означає та або інша подія для клієнта. Консультант орієнтується не просто на загальноприйняті норми, а на ті життєві принципи та ідеали, носієм яких є клієнт. Консультант має бути об'єктивним, ціннісно нейтральним і не вносити до консультативних стосунків свою життєву філософію. Жоден консультант не може стверджувати, що має повністю розвинену і адекватну філософію життя. Крім того, найбільш відповідні місця для засвоєння цінностей - це сім'я і школа, а не кабінет консультанта. Людина формує систему цінностей не за один день і користуючись багатьма джерелами. З іншої сторони важливо не приховувати

своїх цінностей і не уникати дискусій, оскільки багато проблем клієнтів пов'язано саме з конфліктом цінностей.

3. Заборона давати поради. Клієнтам не можна давати поради. Підстави для цього різні й досить суттєві. Насамперед, яким би не був життєвий і професійний досвід психолога, дати гарантовану пораду іншій людині неможливо: життя кожного унікальне й непередбачуване. До того ж, радячи, консультант повністю бере на себе відповідальність за те, що відбувається, а це не сприяє розвитку особистості клієнта, формуванню адекватного ставлення до дійсності. У такій ситуації психолог може опинитися в ролі "гуру", що шкодить консультуванню, призводить до того, що в клієнта замість активного прагнення розібратися у своєму житті й змінити його формується пасивне й поверхнєве ставлення до того, що відбувається. При цьому будь-які невдачі в реалізації поради, звичайно, приписуються консультантові, який дав пораду, що заважає клієнту усвідомити свою роль у подіях, що відбуваються з ним.

На додаток до цього Столін В.В. висував на користь відмови від конкретних рекомендацій в процесі психологічного консультування наступні аргументи:

а) до приходу в психологічну консультацію клієнт мав набагато більше часу для раціонального осмислення своєї ситуації, чим має психолог - на цьому фоні порада психолога найчастіше виглядатиме як передчасна або недоречна;

б) хоча клієнт і звертається в консультацію найчастіше за порадою, він може неусвідомлено боятися саме прямих порад, адже прийняти таку пораду означає, якоюсь мірою, визнати себе некомпетентним у власному житті.

4. Анонімність. Найважливішою умовою психологічного консультування є його анонімність. Це значить, що будь-яку інформацію, яку клієнт повідомив психологові, не можна передавати без його згоди ні в які суспільні або державні організації, приватним особам, у тому числі родичам або друзям. Із цього правила існують винятки (про які клієнта завжди попереджують заздалегідь), спеціально оговорені в законодавствах багатьох країн. У нашій країні таким винятком можна вважати ситуацію, коли психолог довідується під час прийому про серйозну загрозу для життя інших людей. Але, певна річ, навіть у цій ситуації його дії повинні бути максимально обережними та відповідати інтересам клієнта.

5. Розмежування особистих і професійних стосунків.

Існує чимало дуже досвідчених і професійних консультантів, які потрапляли в пастку, переходячи з клієнтами на дружні стосунки або намагаючись надавати професійну допомогу своїм друзям і найближчим родичам. Цей шлях приховує у собі чимало небезпек. І не лише тому, що будь-які рекомендації та одкровення з близькими легко знецінюються, а і з багатьох інших причин.

У психотерапії існують два найважливіших поняття, що мають велике значення для роботи з пацієнтами:

- "перенесення", тобто схильність клієнта переносити та проектувати на психолога й стосунки з ним свої стосунки із значущими людьми, основні проблеми й конфлікти;
- "контрперенесення", тобто схильність психолога проектувати свої стосунки із значущими людьми та основні внутрішні проблеми і конфлікти на стосунки з пацієнтом.

Ці поняття ввів у психоаналіз іще З. Фрейд. Нині вони широко використовуються в різних галузях психотерапії (Фрейд З., 1989). Вони означають, що будь-які людські стосунки — і навіть такі "спеціальні" стосунки, що виникають у рамках психотерапії, — зазнають впливу внутрішніх особистих потреб і бажань людини, чого вона найчастіше навіть не усвідомлює. Вищезгадані феномени діють і в процесі консультування. Але не варто сподіватися на те, що людина, яка не має спеціальної та поглибленої підготовки, зможе успішно працювати із цими надскладними явищами. Налагодження тісних особистих стосунків між консультантом і клієнтом призводить до того, що вони як близькі люди починають задовольняти ті або інші потреби та бажання один одного і консультант уже не може зберігати об'єктивну й відсторонену позицію, необхідну для ефективного вирішення проблем клієнта.

6. Залучення клієнта до процесу консультування. Для того, щоб процес консультування був ефективним, клієнт під час прийому повинен почувати себе максимально залученим до бесіди, яскраво та емоційно переживати все, що обговорюється з консультантом. Щоб забезпечити таке залучення, психолог повинен стежити за тим, щоб розвиток бесіди мав для клієнта логічний, зрозумілий вигляд, щоб людина не просто "слухала" фахівця, а щоб їй було дійсно цікаво. Адже тільки в тому випадку, коли зрозуміло й цікаво все, що обговорюється, можна активно шукати шляхи вирішення своєї проблемної ситуації, переживати та аналізувати її.

7. Клієнт бере на себе відповідальність за те, що з ним відбувається. Під час консультації локус скарги клієнта повинен бути переведений з інших на себе. Без вирішення цієї проблеми досягнення будь-яких реальних результатів стає неможливим. Тільки в тому випадку, коли людина відчуває свою відповідальність за те, що відбувається, вона дійсно намагатиметься змінитися та змінити свою ситуацію, у противному випадку вона буде лише очікувати допомоги та змін з боку оточуючих.

Усвідомлюючи свою відповідальність за ситуацію, людина може сама вирішити, як їй необхідно поводитися, щоб у її житті відбулися позитивні зміни. Хоча допомога психолога у визначенні того, що саме і як можна змінити в даній ситуації, безперечно, є надзвичайно суттєвою.

Але навіть якщо з того, як людина говорить, видно, що вона усвідомлює та бере на себе відповідальність за те, що відбувається, її уявлення про це досить поверхневе. У такому випадку консультантові не слід боятися, що розмова про усвідомлення відповідальності буде зайвою. Навпаки, тому, хто дійсно розуміє і сприймає факт свого впливу на події власного життя, обговорення цього із

психологом може бути тим більше корисним, оскільки для такої людини уточнення деталей взаємовідносин сприятиме тому, що в її поведінці та стосунках з людьми відбудуться значні зміни.

Існують, звичайно, і такі ситуації, коли обговорювати проблеми провини й відповідальності з клієнтом не варто. Такими, зокрема, є випадки, коли клієнт приходить на консультацію, переживаючи горе або серйозну особисту втрату, пов'язану, наприклад, зі смертю когось із близьких. У стані горя люди часто схильні брати на себе невинувато велику відповідальність і провину перед тими, кого з ними немає і ніколи не буде, вважаючи себе причетними до їхньої смерті. У такій ситуації консультант повинен намагатися спрямувати свої зусилля на те, щоб скоригувати неадекватні уявлення, зняти зайвий тягар провини та відповідальності з клієнта.

8. Позиція консультанта стосовно клієнта. Можна уявити собі три можливі позиції консультанта стосовно клієнта: позиція рівності, позиція "зверху" і позиція "знизу" (Цзен І. В., Пахомов Ю. В., 1985). Найбільш традиційною в консультуванні є позиція рівності та партнерства в стосунках з клієнтом. У випадку рівності позицій клієнт під час консультування відчуває себе повноправним партнером і тому активно та продуктивно працює нарівні із психологом. У нього немає підстав для приховування або спотворення інформації про себе, оскільки консультант відкритий, не оцінює і не звинувачує співрозмовника.

(Презентація 8) Пропоную вам визначити з висловлювань психологів, яку позицію займають вони стосовно іншої людини: позиція «зверху», позиція «на рівних» чи позиція «знизу». Обґрунтуйте своє рішення. Вдаючись до колективного обговорення, визначте, які критерії повинен використовувати психолог при виборі професійної позиції стосовно клієнта.

1. «Психолог - це професія, яка формує особистісні якості людини».

2. «Психолог - це професія, яка вивчає душу людини, її думки, емоції. Психолог повинен допомагати людям».

3. «Психолог - це професія, необхідна в сучасній школі для нормальної практичної роботи».

4. «Психолог - це професія, що дозволяє надавати допомогу людям, які не знають виходу з тупикової ситуації, знаходити причини стресів, невдоволення людей собою і оточуючими».

5. «Психолог - це професія, яка мені потрібна, я хочу розуміти людей глибше, ніж розумію зараз».

6. «Психолог - це професія, що передбачає знання законів, особливостей психіки різних типів людей та вміння користуватися своїми знаннями для того, щоб коригувати відносини, небажані моменти в поведінці та світовідчутті особистості в бік їх поліпшення».

7. «Психолог - це професія, яка вимагає відповідальності, терпимості, знання про іншу людину, про себе тощо».

8. «Психолог - це професія одержимих душею і захоплено-натхненних людей, людинознавство».

9. «Психолог - це професія, яка вимагає глибоких професійних знань, практичного досвіду, глибокої відповідальності за виконання справи».

10. «Психолог - це професія, яка дозволяє глибше зрозуміти мотиви вчинків і усвідомити всі внутрішні процеси, що відбуваються в особистості».

11. «Психолог - це професія, яка допомагає людям пізнати себе, знайти своє місце в житті».

12. «Психолог - це професія, яка допомагає пізнати психіку людини, її звичаї, можливості, відкриває багато нового і невідомого».

За результатами цієї вправи поділіться на семінарі вашими міркуваннями з учасниками групи

3. Професійна підготовка психолога-консультанта

Одна з найважливіших вимог професійної етики - це компетентність консультанта. У зв'язку з цим виникають питання: "Яка професійна підготовка може забезпечити компетентне консультування?" і "Який досвід необхідний претенденту на роль консультанта?».

У багатьох країнах статус консультанта визначається ліцензією, що надає формальне право займатися професійною діяльністю. Щоб отримати її, треба пройти офіційну академічну програму професійної підготовки, опрацювати певну кількість годин під наглядом кваліфікованого фахівця і мати встановлений мінімум професійного досвіду. Така система ліцензування обмежує можливість займатися практикою особам, які не мають відповідної кваліфікації.

При навчанні психотерапії і психологічному консультуванню поряд з необхідністю придбання відповідної теоретичної бази під кваліфікованим керівництвом часто підкреслюється важливість поглиблення самопізнання консультанта.

Кожен консультант до початку професійної діяльності, а також в процесі роботи повинен пройти особисту терапію, тобто вирішувати свої проблеми при сприянні досвідченого професіонала.

Досвід особистої терапії важливий з двох причин.

По-перше, тому, що консультант, як і будь-яка людина, має у своїй особистості неусвідомлювані аспекти самості, внутрішні конфлікти, більш глибоке пізнання і вирішення яких сприяє становленню ефективного консультанта.

Консультанту дуже корисно самоспостереження під контролем іншого професіонала за переживанням таких значимих подій у житті, як любов, секс, насильство, сімейні відносини, влада, смерть тощо.

Проте було б занадто крайнім твердження, що, приступаючи до консультування, варто позбутися від усіх внутрішніх конфліктів. Важливо розуміти суть конфліктів і як вони позначаються на відносинах з клієнтами.

Консультування в колеги-професіонала цінне і перед початком діяльності, оскільки постійні зіткнення з різноманітними проблемами клієнтів нерідко розкривають наші старі конфлікти, витиснуті почуття.

Початківця консультанта нерідко мучить почуття професійного безсилля. Це теж вимагає певної допомоги колег.

Інша важлива перевага особистої терапії полягає в тому, що консультант входить у роль клієнта і здобуває відповідний досвід. Особиста терапія представляє унікальну можливість побачити процес консультування очима клієнта. Тільки таким чином консультант може довідатися, що таке занепокоєння, пов'язане з самоаналізом, що таке переміщення і як воно діє тощо. Побувавши в ролі клієнта, консультант значно краще представляє весь спектр душевних переживань, що виникає під час консультування.

Як в індивідуальній, так і в груповій терапії з майбутніми і вже працюючими консультантами важливо також виділити питання, пов'язані з більш глибоким усвідомленням специфіки професії, звернути увагу на причини і мотиви, що призвели в професію.

(Презентація 9)

Консультант повинен продумати наступні питання:

- чому я вибрав професію консультанта?
- якими потребами обумовлений мій вибір?
- яку користь я прагну витягти зі своєї професії?
- як зможу я сполучити свої потреби з потребами клієнтів?

Можливі й інші питання, що стосуються особистості консультанта і його проблем:

- які у мене проблеми і як я їх вирішую?
- як ці проблеми можуть впливати на мою роботу?
- які мої цінності і як вони позначаються на стилі консультування?
- як я використовую свою силу?
- яким людям я більше подобаюся і хто подобається мені?
- кому я не подобаюся і хто не подобається мені?
- яке враження я справляю на інших людей?

Спроба відповісти на ці питання в процесі індивідуальної чи групової терапії допоможе краще пізнати і зрозуміти себе, а це значить - стати більш ефективним консультантом. Пропоную вам також відповісти на ці питання.

Теми рефератів:

1. Цілі та завдання консультування в вітчизняних та зарубіжних психологічних школах.
2. Історичний нарис виникнення психологічного консультування.